

ալ՝ որուն տղայն իր սիրելի տեարքն ազատեի էին. անով քիչ մը անոնց տըրտմութիւնը փարատեցաւ: Էրհարտ երկրորդ օրը ճամբայ ելաւ տալով հրաժեշտը իր սիրելեացը Հենրիկի ու Մորիցի՝ որոնք քիչ մը տեղ զինքը յուղարկեցին: Պարկին մէջ զրեւ էր տղոց և ազնիւ քաղաքացւոյն զրաժ նամակներն և մրցանակի միտալները, զորոնք տուն կը խաւրէին խնդրելով հօրերնէն որ արկղին մէջ պահէ: Ի սկզբան էր հարտին սիրտը ուրախութենէ կը խայտար, և համալսարանի գլխաւորին հետ ալ խօսած ըլլալով՝ ճամբան ստէպ անոր զուրցածները մտքէն կ'անցընէր ծեր զինուորը՝ որ չիմոռնայ. բայց յետոյ յանկարծ տխուր ստուեր մը պատեց սրտին զուարթ պարտէզը, վասն զի լաւ իմացեր էր որ երկու եղբարց սրտին մէջ ցաւ մը կար՝ զոր իրմէ կը ծածկէին. որով հիմա ինքն իր վրայ կը նեղանար, որ դատարկ խօսակցութեամբ անցուցեր էր ժամանակը առանց այնպիսի կարևոր բանի մը փոյթ տանելու. և որչափ աւելի զուարթ էր մայրաքաղաք երթալու ատեն, այնչափ հիմա տխուր էր խաղաղաւէտ լեռանց միջէն գեղ դառնալուն:

Կը շարունակուի:

Բարոյական և քաղաքական տնտեսություն:

(Տէս երես 205)

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հարստութիւն ոչ աղքատութիւն: Հարստութիւնը ի՛նչպէս ստանալու ոչ պահպանելու է. ի՛նչպէս աղքատաց հաւնար շահաւոր է հարստութիւնը:

Միւրապոյի մէջ այն կիրակի օրը՝ յորում՝ դարձեալ պիտի խմբուէին ՚ի ժողով, առ հասարակ ամենքը ծանր մտատանջութեան մէջ էին ու ոչ ոք ժողովուրդը կը մտածէր. տնական այցելու-

թիւններ կ'ըլլային աւանին մէջ ցորենին աւարառուները գտնելու համար. և այն եօթնեկին մէջ շատ աշխատութիւն հարկ եղաւ ընել թեթեւ յանցանք ունեցողներն ազատելու համար. Տիւրքէ եռանդեամբ այս բանիս հետամուտ էր:

Առջի օրերուն յուզմունքէն վերջապէս ոգիք քիչ մը հանդարտեցան, և Տիւրքէի ունկնդիրները պէտք զգացին անոր խօսքը լսելու, և շատերը սրտանց կը ցաւէին այն խրատներուն դէմ ընելուն համար: Ուստի երրորդ կիրակին ամենայն ոգի իւր սովորական տեղը բռնեւ էր. մէկ բազմոց մը միայն պարապ էր, որ էր վիճակէն Տոռնէիներ:

Այս առաջին հաւաքմունքն ՚ի սկըզբան տխուր երևոյթ մ'ունեցաւ. վառվռուն խօսակցութեանց տեղ Տիւրքէի գալստեանն սպասած ժամանակնին ինչպէս ուրիշ անգամներ դահլիճը հնչեցընելու տեղ, միայն քանի մը դաշն ձայնով ըսուած միջակտուր բառերու ընդհատեալ լռութիւն մը տիրեւ էր: Ունկնդրաց մէկ մասին երեսը եթէ մէկը նայէր՝ կը նմանցընէր տղայոց խմբի մը որք յանցանք մ'ընելնէն ետքը իրենց սիրելի և միանգամայն խիստ վարպետին առաջին նայուածքին կը սպասեն: Ներկայ պարագայիս մէջ Տիւրքէ նորա նոր պատճառներ տուեւ էր աւելի ևս աւանին բնակչաց սիրելի ըլլալու, գործունէութեամբն անոնցմէ շատին օգնելով: Ուրախութեամբ և երախտագիտութեան յայտնի նշաններով ընդունեցան զինքը դահլիճ մտած ժամանակ. Տիւրքէի սիրտը շարժեցաւ ու ասանկ սկըսաւ ըսել.

— Բարեկամքդ իմ, մեր վերջին համախմբութենէն ետքը շատ ցաւալի օրեր անցան. Աստուծոյ ձեռքը ծանրացաւ վրանիս. բայց մենք մեր սխալանքքը կրած նեղութիւններնուս պատճառ տուինք: Կը քօղարկեմ անցեալ պատահարաց սոսկալի դէպքերը, չեմ ուզեր կրած ցաւերնիդ մտքերնուդ մէջ նորոգել. և սակայն կ'ուզեմ այնպէս համարել թէ ոչ ոք Միւրապոյի բնակիչներէն

այն նախատալի իրաց մասնակից չեղաւ :

— Ոչ, Պ. Տիւրքէ, ապահով եղիր, պատասխանեցին բարձրաձայն ամեն կողմանէ :

— Ոչ երբեք տարակուսեցայ, բարեկամդ իմ, բայց մենք ալ քիչ յանցաւոր չենք. ուրիշի յատուկ եղած բանը յափշտակեցինք, դէմ ըրինք մենք այն իրաւանց՝ որ ունի իւրաքանչիւր դր սեպհական ունեցածը ուղածին պէս դործածելու. մենք կ'ըսեմ՝ վասն զի հասարակութեան մէջ պէտք է ամեն եղած գէշութեանց վրայ ամբշնանք, ինչ պէս որ ամեն եղած աղէկութեանց վրայ ալ պէտք է պարծենանք : Այս եղածը չէր հանդիպեր եթէ լաւագոյն ըմբռնած ըլլայինք՝ թէ անկարելի է բռնի մէկու մը ստացուածքը առնուլ, բայց եթէ իրեն լիուրի հաճութեամբն ու ազատութեամբը դրած և բնդունած պայմաններովը : Կը յուսամ թէ հետզհետէ մեր ըրած խօսակցութիւններովն աւելի ևս պիտի հաստատուի միտքերնուդ մէջ այս ըսածս : Ուրեմն դարձեալ սկրսինք այն նիւթը՝ որուն վրայ մեր վերջին խօսակցութեանը ժամանակ կը զբաղէինք :

Ընկերութիւնը տագնապեցընող ամենայն մոլորութեանց դժնդակագոյնն է ենթադրելը թէ հարուստին և աղքատին շահը մէկմէկու հակառակ են : Այս գաղափարը շատերու կարծել կուտայ՝ թէ ամենայն ինչ աշխարհիս վրայ աղէկ կ'երթայ եթէ աղքատը ու հարուստը չըլլային. բայց այսպիսի բան մը փափաքելով կ'ուզէիր անշուշտ որ բոլոր աշխարհ հարուստ ըլլար, վասն զի եթէ ամենքն աղքատ ըլլային՝ բաներնուդ ձեռք չէր տար :

— Անշուշտ, ըսին, շատ մը անձինք բարձրաձայն :

— Ապահով էի. ապա թէ ոչ այս յեղափոխութիւնը փափաքելնիդ ընդէմ հարուստներու նախանձայուզութեան անարդ գղացմունք մը կ'ըլլար : Բայց եթէ մենք հարստութիւն կը փափաքինք՝ դիմանա՞նք նախ յորում կը կա-

յանայ և ինչպէս ձեռք կը բերուի ու կը պահուի. և նախ քան զամենայն, թէ ինչ է հարուստ ըլլալը :

— Ո՛հ, ո՛հ. շատ ստակ ունենալն է, փութացին պատասխանելու հանդիսաւ կաններէն շատերը :

— Ապահով էք : Տեսնենք ինչ յարդկու տայիք՝ ստակով լեցուն քսակի մը՝ եթէ նաւակոծութեամբ ամայի անապատ մ'իյնալու ըլլայիք : Անշուշտ բնաւ յարդ մը չէիք տար :

— Այո՛, ըսաւ Պ. Ժարլան. բայց բնակութիւն եղած երկրի մէջ ստակով ամեն պէտք եղածը կը գնուի :

— Այն ատեն կ'ըսեմ որ ստակով մատակարարած բաներնիս՝ ինչպէս է հացը, զգեստեղէնք, տուն, երկիր, հարստութիւն ըսել են ստակի նման, որով որ զանոնք կը ստանանք : Էւ նոյն իսկ ասոնք են ստոյգ հարստութիւնը կայացընողները. վասն զի ոսկին ու արծաթն երկաթի ու կապարի չափ օգտակար չէին ըլլար մեզի՝ եթէ կենաց դիւրութիւնները մեզի մատակարարելու չիժառայէին : Հարստութիւն ըսելով կը հասկըցուի ուրեմն որ ինչ օգտակար, հաճոյ և հեշտարար է : Այսու մեզի ամենայն փափաքելի առարկաները կը հասկըցուին՝ որք կրնան գնուիլ ու ծախուիլ, երկիրներ, տուններ, երկրագործութեան արդիւնք ու ձեռագործք, պարէնք, ընտանի առնասուններ, միով բանիւ՝ ինչ որ ածէք ունի և կրնայ մարդուս բարեկեցութիւն ու վայելք հայթհայթել : Ըստ այսմ կը տեսնէք թէ ինչ սխալմունք է հարստութիւնը մասնաւորապէս ստակի վրայ կայացընելը : Արդ խնդիր է թէ ինչպէս իւրաքանչիւրոց հարստութիւնը շատցընելու է առանց կողոպտելու և ոչ զոր. վասն զի ունեցածնէդ աւելին փափաքելով՝ ոչ դր ձեղմէ աւարառու կ'ըլլայ :

— Ոչ, ոչ, անշուշտ, գոչեց Լէոնարտոս. չենք ուզեր այլոց ստացուածքը ձեռք բերելով հարբստանալ :

— Աս ասանկ ըլլալով ըսել է թէ միայն երկրին ընդհանուր հարբստութիւնը շատցընելով կրնանք հարբստանալ. արդ այնչափ շատցընելու համար՝

որով կարելի ըլլայ իւրաքանչիւրին աւելի տալ, հարկ չիկայ ստակին քանակը շատցնել. վասն զի ինչ բանի կը ծառայէ շատցնելը՝ եթէ այն ստակով գնուելիք ամենայն իրաց քանակը չի շատնար. միակ ամենայն բան սուղ ծախելու համար կ'ըլլար՝ ինչպէս մերձաւորապէս պիտի տեսնենք: Հարկաւորը երկրին կերակրեղէնքը, զգեստեղէնքը, տուները, կահ կարասիքը և ամենայն կերպ զիւրութիւնները շատցնելն է: Տեսնենք ուրեմն ինչպէս կը ստեղծագործի կամ կ'արդիւնաւորէ հարստութիւնը:

Ինչպէս կը շինուին տունք. ինչպէս ճարտարութեան ամենայն արդիւնքը կը կազմուին, ինչպէս կ'արդիւնաւորի ցորենը և ապրելու ամենայն պէտք եղածը. պատասխան տուէք:

— Աշխատելով, ըսին շատերը:

Վկայեցիք, բարեկամքդ իմ. առանց աշխատութեան հարստութիւն չիկայ, և ոչ հարստութիւն շատցնելու կարելի միջոց մը: Սակայն բաւական չէ միայն աշխատութիւնն, պէտք է վրան աւելցնել նաև խնայողութիւնը: Եթէ մէկը ամեն օր, ամեն տարի ինչ որ կ'արդիւնաւորէ կամ կը շահի ծախքերով փճացնէ՝ կենացը վերջի ժամանակները անստացուած կ'ըլլայ: Եթէ ամենայն դէպէն կրին մէջ այնպէս ընէ՝ երկիրն ամենեւին ստացուած չունենար, վայրենի ազգաց վիճակին մէջ կը մնայ: Որպէս զի մարդ մը կամ ժողովուրդ մը հարստնայ՝ պէտք է որ ամեն տարի ծախք ըրածէն աւելի շահի, այսինքն թէ խնայողութիւն ընէ աշխատութեանը բերքին վրայ:

Ուրեմն հարստութիւնն աշխատութեան պտղոյն խնայողութեամբ մէկզի դրածն ու դիզածն է: Այսու մենք ամենայն նախընթաց դարուց աշխատութիւնը կը վայելենք. ամենէն աղքատ աշխատաւորը՝ որ մեր մէջը աշխարհ կու գայ՝ ժառանգ է անցեալ սերնդոց: Եթէ այն սերունդըն ինչ որ արդիւնաւորեցին՝ ամենն ալ սպառած ըլլային, այնչափ միայն օգնութիւն պիտի դրտ-

նէինք աշխարհիս վրայ՝ որչափ որ վայրենին կը գտնէ իւր կղզեկին մէջ, և կեանքերնիս անոր պէս դժնեայ ու կարօտեալ պիտի ըլլար: Շնորհակալ ըլլանք ուրեմն կենաց մէջ մեզի նախընթաց եղողաց, և երախտագիտութիւննիս ցուցնենք գործակցելով այնչափ դարուց:

— Ստոյգ է, Պ. Տիւբրէ, ըսաւ Սնդրէաս, բայց մենք որ բան մը չունինք՝ ինչ ընենք:

— Եթէ վայրենին ձեզմէ աւելի ունի. միթէ դժբաղդ տարիներու արկածներն ալ չի կրեր: Եւ սակայն մարդկային սերունդը աշխատութեամբ ու խնայողութեամբ և սպառուածէն աւելի արդիւնաւորելով հետզհետէ կարող եղեր են շատցնելու երկրիս վրայ եղած հարստութիւնները. շատցուցած են նաև հերկելի և մշակելի երկիրները, նաև պարէն, տուն, զգեստեղէնք, կահ կարասիք և ամենայն կերպ կազմածներ, ճամբաներ, պողոտայներ, կամուրջներ, ջրանցքներ, նաւահանգիստներ, եկեղեցիներ ու վարժատուններ կառուցեր են. միով բանիւ՝ ընկերական դրամագլուխը պատրաստեր են՝ զոր ծնած ժամանակնիս կը գտնեմք, և յորում՝ ինչպէս ապացուցի ձեզ, աղքատագոյնը մեր միջէն առատապէս հարուստանալու միջոց ունի:

— Հիմա կը հասկընամ, ըսաւ Ռնորիոս, եթէ որչափ անցեալ դարուց պարտական եմք: Երկրի մը հարստութիւնը միանգամայն նախընթաց սերնդոց աշխատութեանն ու խնայողութեանն արդիւնք է:

— Շատ աղէկ կ'ըսես, Ռնորիոս, այսու կը տեսնէք, բարեկամքդ իմ, եթէ ինչպէս ընկերական դրամագլուխը կըրնայ շատնալ, այնպէս որ մաս մը աւելի իյնայ իւրաքանչիւրոց: Բայց ասոր համար պայման մը պէտք է՝ որուն վրայ դեռ չիխօսեցանք:

Ամենայն աշխատութիւն ջանք մը կը պահանջէ, և ամենեւին ջանալ չըլլար առանց չափով մը յորդորուելու: Կըրթեալ կենաց մէջ տեսած գործերնիս՝ դաստիարակութեան արդիւնք է.

չորս կողմերնիս եղած զիւրութեանց մասնակից ըլլալու վառ փափաքէն առաջ կու գայ: Դժուարին աշխատութեան մը պտուղը քաղող մարդը, յօժարութեամբ իր ջանքը կը կրկնէ, գիտնալով որ վայելքն ալ պիտի կրկնուի. բայց ենթադրեցէք որ վախնար թէ երկայն ճգամբ ստացածը՝ բռնութեամբ կամ առանց արդարացի հատուցման կրած նեղութեանցը յափշտակուի իր մէջ, կը կարծէք որ նեղութիւն յանձն կ'առնուր՝ սոսկ կորուստ ընելու համար: Յանձն կ'առնուիք դուք:

— Ոչ, անտարակոյս, ըսին ամենքը միաբերան, աւելի յանձն կ'առնուինք բան չընել:

— Բայց ոչ թէ ամենեւին բան մը չընել, բարեկամքդ իմ, վասն զի պէտք է ապրիլ. այլ ինչ որ անհրաժեշտ հարկաւոր էր ձեզի կարևոր եղածն հոգալու համար՝ զայն կը ճարէիք. անկէ աւելի բան մը չէիք ըներ: Ձեր յաջորդացը բան մը չէիք փոխանցեր, և զաւակնիդ ձերինին նման խեղճ կեանք մը սկըսելու պարտական կ'ըլլային:

Անհրաժեշտ բան մը պէտք է, այն է ապահովութիւն, զմարդ իրեն համար պէտք եղածէն աւելի ջանից յորդորելու համար, իր աշխատութեանը արդեանց վրայ խնայողութիւն ընելու համար, որպէս զի ապագայ վայելքը շատ ցընէ. պէտք է որ ստուգապէս գիտնայ թէ պիտի վայելէ ինչ որ աշխատութեամբ ձեռք կը բերէ: Այս ապահովութիւնն է որ չափով մը քաղաքակաւնացեալ ժողովուրդները փութապէս կը զարգացընէ: Ընդհանուր ընկերութիւնը և մասնաւոր կառավարութիւնք աւելի կարևոր պաշտօն մը չունին քան թէ զայս ապահովցընելն ամենայն քաղաքացեաց համար:

Ի՞նչ կը խնդրենք մենք նախ քան զամենայն ընկերութենէ. — որ երաշխաւորէ ամենայն հարուածոց դէմ մեր անձը և մեր աշխատութեան պտուղը: Առանց այս պաշտպանութեան՝ որ զմեզ կ'ապահովցընէ, զօրաւորը կրնայ զտկարը կողոպտել, ինչպէս որ կ'ընեն վայ-

րենիները. ծոյլն ու նախատեսութիւն չունեցողը՝ գործունեայ և ճարտարագէտ մարդոյն թշնամիները կ'ըլլային. ձիաստացք՝ մեղուաց մեղրը պիտի ուտէին:

Ապահովութիւնն է որ մարդկանց արհեստիցը յորդոր կ'ըլլայ. դէպ 'ի ապահովութիւն եղած ամեն մէկ քայլ դէպ 'ի քաղաքականութիւն և առ ընդհանուր բարեկեցութիւն եղած քայլ մ'է: Միջերնէս տարեցները անձնական փորձով համոզուած են այս բանիս: Շփոթութեանց ժամանակները միշտ խեղճութեան ժամանակ եղեր են մեղի համար, և որ ատեն աւելի ապահովութիւն եղեր է՝ մեր բարեյաջող ժամանակներն են: Բայց սակայն մարդիկ միշտ այս ճամարտութիւնս ըմբռնած չեն:

Ձեմ խօսիր սպանութեանց և մէկուն մէկալին դէմ եղած բռնութեանց վերայօք. որոնք մարդուս կրքէն պատճառեալ առանձնական յանցանքներ են, և որոնց թիւը կը նուազի ոստիկանութեան հսկողութեամբ վախցընելով անդամները. բայց կը ցաւիմ որ չեմ կրնար նոյնը ըսել սեպհականութեան դէմ եղած հարուածոց ալ նկատմամբ, վասն զի քաղաքականութիւնը՝ հարստութիւնքն ու զիւրութիւնները շատ ցընելով կը շատցընէ նաև անոնց փորձութիւնը՝ որոնք աշխատութեամբ չեն ուղեր իրենց պէտք եղածն հոգալ: Ա՛լ աւելին կայ զոր ես կը ցաւիմ ըսելու, վասն զի ամօթ է մեր դարուս համար, այսինքն թէ եղած են մոլորամիտ անձինք՝ որք այս իրաւանց բարձումը մասնաւոր դրութեամբ վարդապետել ուղեր են:

— Ի՞նչպէս, գոչեց Ռնորիոս, մինչդեռ ես տարիներով տասնուհինգ տասնուվեց ժամ օրը աշխատելէն ետքը, կարենամ փոքրիկ ստացուածք մը ձեռք բերել խնայողութեամբ ու զրկմունքներով, այլք պիտի պահանջեն զայն ինծմէ և արդիւնն որ ուղածիս պէս բանեցընեմ: Կը սխալիս, Պ. Տիւրքէ, անկարելի է:

— Գիտեմ կիւրք կ'ելես, բայց այս

ասանկ է. դուն որ քիչ մը կարգալ դիտես՝ թէ որ քիչ մ'աւելի ընտրութեամբ ընէիր ընթերցմունքդ՝ կը տեսնէիր որ սեպհականութե՛ն իրաւունքը վերցընելը՝ ընկերութեան կարգաւորմանը իբրեւ նոր հիմն համարեալ է: Մարդկային իրաւանց կարծեալ պաշտպանները մտածեցին մարդկութեան օրինաց մատենէն իրեն ամենէն աւելի սիրելի եղող իրաւունքը վերցընել:

— Բայց սոսկալի բան է, Պ. Տիւբրէ, բարձումն է այնմ՝ որ սրբագոյն է քան զամենայն. կործանել է զայն ամենայն՝ որոնցմով քաղաքականութեան զարգացումը ապահովցած է. բարբարոսութեան դառնալ է:

— Իրաւացի է, Ռնորիոս, ինչ որ կ'ըսես. սակայն սիրող հանգարտ բռնէ ընկերութիւնը յանձն չի կրնար առնուլ իրեն հանգստեանը և ծաղկելուն հակառակ մահաբեր սկզբունք մը. այլ որովհետեւ այս աղետալի վարդապետութիւնները զեղծեալ սնձանց քով արձագանգը գտան, աղէկ է բարեմիտ մարդիկը պահապան դնել այս բանս տարածողաց իմաստակութեանը դէմ: Այս նիւթոյն ուրեմն դարձեալ կը դառնանք. հիմա նայինք որ ճիշդ գաղափար մը ստանանք հարստութեան վրայ:

Կը շարունակուի:

ՃՈՆ ՊՐԱՅԹ

Տարւոյս մարտ ամսաթերթին մէջ Պ. Կլէտտըրնի վրայ խօսելէն վերջը, քանի մը խօսք ալ Ճոն Պրայթայ վրայ ըսենք այս թերթով: Ծնաւ Ճոն Պրայթ 1811, նոյ 16ին. և է որդի Պրայթ Բալիորայ Կրինպանդցոյ մօտ 'ի Ռօչտալ, ուր՝ Ճոն Պրայթ և Եղբարք ընկերութեամբ՝ բամբակի գործարան մ'ունին, և ինքն է ասպետ և միանգամայն անդամ մեծի ատենին: 1831էն սկըսեալ միացաւ եռանդադին մեծ ատեններ կարգաւորելու շարժման, բայց բուն 1838էն կը սկըսի տեսնուիլ և խառնուիլ իր հայ-

րենեաց քաղաքական ծփմանց մէջ: Գոպտընի անդու գործունէութեամբ՝ մեծ ընկերութիւն մը կազմուեցաւ, որուն վախճանն էր յետս դարձնել այն օրէնքն՝ որ կ'արգելուր օտար աշխարհաց ցորենի ազատ մուտքը յԱնգղիա: Այս ընկերութիւնս անթիւ օրագիրներ և տետրներ կը հրատարակէր, և երիտասարդն Պրայթ բոլոր ճգամբ կ'օգնէր այս վրդովման, որով դրուեցաւ հիմն ազատ փոխանակութեան: Մեծն Ռիչարտ Գոպտըն ազատ փոխանակութեան զլուխ անցած, այն ժամանակէն 'ի վեր կը պարապէր և կ'ապացուցանէր թէ այն օրէնքն՝ ոչ միայն մեծ խափանարար է վաճառականութեան, այլ և անվերջանալի պատերազմաց գլխաւոր պատճառ: Ասանկ ալ կը պատերազմէր մաքսատանց դէմ իսկ, և անոնց բարձումը կ'ուզէր. որպէս զի ազգաց մէջ էական միութեան կապ մը ըլլալով, ամենայն ազգ ընկերութիւն մը ձևացընեն. որով ժողովրդոց փոփոխակի մէկմէկու կարօտութիւնը՝ յարակայ խաղաղութեան ալ պատճառ ըլլայ: Երբեք յԱնգղիա այս աստիճան պարզ և ընդարձակ գաղափար մը չէր համարձակուած առաջարկել. սկզբան շատ հակառակութիւն կրեց ազատ փոխանակութիւնն 'ի նախանձայուղից, որոնք կը համարէին զայն փաստակարագոյն 'ի ցնորս, և միանգամայն կործանիչ աշխարհին: Սակայն որչափ մէկ կողմանէ յուզեալ հակառակութիւն մը խոչ էր իրենց, միւս կողմանէ զիրենք սրտապնդողք ալ պակաս չէին: Եւ այս ծաւալման կեդրոնն էր Մէնչըսդըր: Չեռագործական քաղաքները շուտով շահուեցան, և այն շարժմունքն որ սկզբան վարդապետական կ'երևար, քաղաքականի դարձաւ: Ուզեց Ճոն Պրայթ երեսփոխան անուանիլ, որպէս զի երթայ և պաշտպանէ մեծ ատենին մէջ ազատ փոխանակութիւնը, և 1843ին Տիւրհէյմ քաղաքին ներկայացուցիչ անուանեցաւ հասարակաց ատենին, մինչև 'ի 1847, յորում Մէնչըսդըր զինքն իրեն երեսփոխան ընտրեց: Ժողովոյն մէջ իր առաջին ճա-